

Р.О. Піняжко, О.В. Любінець (Львів)

З ІСТОРІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Висвітлено проблематику формування медико-санітарного апарату Української Народної Республіки за часів Центральної Ради та Директорії. На основі проведеного аналізу літератури показано особливості організації та функціонування медичної допомоги армії в період бойових дій. Наголошено на здобутках і проблемах українських урядів у наданні медичної підтримки війську, зокрема, в налагодженні закупівлі та постачання медикаментів з-за кордону.

Ключові слова: медико-санітарна служба, Українська Народна Республіка.

Україна як нова держава виникла на карті Європи перед закінченням Першої світової війни. Реалізація понад тристолітньої мрії формувати самостійно національне буття поставила перед її керівництвом вирішення як військових, так економічних і медичних проблем не лише армії, але й цивільного населення.

Медико-санітарна служба в Україні після Лютневої революції 1917 р. у Російській імперії не реорганізувалась, адже після 1-го універсалу Центральної Ради (ЦР) Україна проголосила лише автономію в складі Росії. Продовжував діяти російський принцип надання первинної медичної допомоги в земських лікарнях. Реформування цієї галузі планувалося провести вже новим керівництвом, яке повинні були обрати після демократичних виборів Тимчасового уряду.

Мета роботи – дослідити формування та функціонування системи охорони здоров'я за період правління ЦР та Директорії Української Народної Республіки (УНР), а також проаналізувати особливості організації медико-санітарної служби та надання медичної допомоги для Дієвої армії УНР.

Результати дослідження та їх обговорення

Центральна Рада, розпочинаючи адміністративну реформу, почала створювати місцеві органи влади і медичну службу зокрема. Водночас, керівництво ЦР не приділяло достатньої уваги формуванню власної армії і забезпеченню її медичним обслуговуванням, що особливо болісно відчулося у період Першої більшовицько-української війни в грудні 1917 р. – квітні 1918 р. [11].

Професор Б.П. Криштопа виділяє три періоди державності, які позначились на формуванні медико-санітарних служб.

Перший – правління Української ЦР – охоплював 13,5 місяців (17 березня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.). Безпосередньо після проголошення 22 січня 1918 р. IV Універсалу Центральної Ради не було створено окремого Міністерства здоров'я, а всі функції виконувало Міністерство внутрішніх справ. Лише відділ Червоного Хреста був автономною інституцією, тому за урядів Володимира Винниченка та Всеволода Голубовича існували лише Департаменти здоров'я [6;11].

Формуючи, зокрема, власні управлінські структури, ЦР УНР наслідувала приклад Тимчасового уряду Росії, який визначив вищим медично-адміністративним органом Центральну лікарсько-санітарну раду. Відтак ЦР зберігала в Україні традиції земської медицини: безкоштовну медичну допомогу, її доступність і профілактичну направленість.

Результатом цього стало створення в Києві Крайової (в розумінні державної української) медико-санітарної ради – першого органу управління медико-санітарною справою автономної України. З доповіддю «Утворення Крайового медично-санітарного органа при Генеральному Секретаріаті Української Центральної Ради» (перший уряд автономної України) на I Крайовому лікарсько-санітарному з'їзді (Київ) 15 жовтня 1917 р. виступив декан медичного факультету Українського народного університету професор О.В. Корчак-Чепурківський. Тимчасовий уряд Росії визнав не тільки новий орган управління медичною справою в Україні – Крайову медико-санітарну раду, але й необхідність взаємодії з ним щодо організаційних

питань. Про це зазначено в урядових тезах «По вопросу о врачебно-санитарном строе в России при новом государственном ее устройстве на демократических началах» (1917 р.).

Головою Крайової медико-санітарної ради став лікар Борис Павлович Матюшенко (1883–1944 рр.) – уродженець Києва і вихованець медичного факультету університету св. Володимира. Однак Крайова медико-санітарна Рада проіснувала недовго. Вже в січні 1918 р., після проголошення незалежності УНР, в структурі нового уряду – у Раді Народних Міністрів, яка змінила Генеральний Секретаріат, був заснований Департамент охорони здоров'я, директором якого знову був призначений Б.П. Матюшенко.

Згодом (в тому ж таки січні 1918 р.) Департамент очолив Євмен Лукасевич. На I Крайовому лікарсько-санітарному з'їзді Є. Лукасевича обрано заступником голови Всеукраїнської спілки українських лікарів (сформованої на початку 1917 р.) та редактором часопису «Українські медичні вісті» – першого у Наддніпрянській Україні періодичного медичного видання. У цьому часописі була надрукована його «Настанова з організації медико-санітарної допомоги пораненим на фронті». Навесні 1918 р. Є. Лукасевич став одним із засновників Українського Червоного Хреста. 28 квітня 1918 р., за ініціативи генералітету німецької, кайзерівської армії (яка згідно з Брестським договором прибула на Україну для боротьби з більшовиками) ЦР була розпущена, а до влади прийшов гетьман Павло Скоропадський, тому Департамент охорони здоров'я як орган управління фактично не розпочав власної діяльності [12;18].

З перших днів формування медико-санітарної ради було поставлене завдання об'єднати функції Головного військово-санітарного управління, Головного управління товариства Червоного Хреста, земської медицини, виконкому спілки лікарів армії та флоту. Із цим завданням керівництво військової медицини впоралося. Військово-санітарне управління взяло на себе всі функції з організації основних заходів військово-медичного забезпечення та евакуації поранених і хворих.

Другий період державності був зумовлений гетьманським переворотом 28 квітня 1918 р., який призвів до зміни влади з демократичної на авторитарну – спричинив реструктуризацію її виконавчої гілки. Зокрема, Гетьман сформував новий уряд на чолі з Ф. Лизогубом, у якому В. Любинський очолив Міністерство охорони здоров'я. Зречення 14 грудня 1918 р. П.П. Скоропадського від влади відновило УНР (третій період української державності), керівництво якої, Директорії, очолив В. Винниченко. Внаслідок цього зміни відбулись у медичній службі [1;11].

В основу управління медико-санітарною справою Директорія поклала Гетьманське законодавство, а міністром народного здоров'я і опіки призначила

Б.П. Матюшенка. Основні завдання, які були поставлені перед Міністерством, – це «Швидка і ефективна допомога військовополоненим, біженцям, інвалідам, боротьба з епідеміями, налагодження і поліпшення зруйнованою війною і революцією медико-санітарної організації України» [22].

Наступним міністром охорони здоров'я періоду Директорії став професор О.В. Корчак-Чепурківський. У цей час гостро постало питання про евакуацію поранених, видавалися відповідні розпорядження та документи. Евакуаційний відділ Головного військово-санітарного управління став чільною ланкою в діяльності військових медиків. За безпосередньою вказівкою головного Отамана С. Петлюри військові лікарі отримали не лише лікувальні, але й адміністративно-організаційні функції. Вони поєднували управління медичною службою з керівництвом у госпіталях і лазаретах.

Санітарну службу в Києві на той час очолював Д. Одрина, а його заступником був доктор О. Карабай. Зі спогадів дружини Д. Одрини Олени: «З початком революції в 1917 р. він організує на фронті українські санітарні частини. Тоді теж обирають його в солдатські депутати. У 1917 р. повертається до Києва і відразу включається в політичну роботу. Увесь свій час і всі свої сили віддає для громадської справи. Я його ніколи не бачила вдома; бувало забіжить на хвилику, пообідає і знову біжить за різними справами та на різні засідання. Повертався додому пізно вночі, зовсім безсилий. Я йому ніколи не заважала в його праці, навпаки – старалась, скільки могла, помагати. У нас не було дітей, а я студіювала в той час медицину, то теж не мала багато вільного часу, і ми жили дружно, допомагаючи одне одному» [4;20].

Після повернення з фронту у 1917 р. Д. Одрина сприяв створенню української есерівської партії і очолював її до самої смерті. Працював в Секретаріаті ЦР. Чимало сил і енергії віддав організації санітарно-медичної справи в українському війську, брав активну участь у становленні Українського Червоного Хреста.

16 червня 1918 р. брав участь у Всеукраїнському з'їзді союзу Земств і підписав меморандум до уряду Гетьмана. Після скликання Трудового Конгресу 23 січня 1919 р. доктор Д. Одрина став його заступником від фракції українських есерів. Не полишаючи громадської праці, він водночас докладався до організації медичної служби, яка в ті страшні часи була зовсім зруйнована. 9 червня 1919 р. його запросили до Уряду як міністра здоров'я і заступника голови Ради Міністрів. Цей пост він очолював до кінця свого життя.

У Кам'янці-Подільському Д. Одрина дбав про організацію шпиталів, таких потрібних тоді для хворих на плямистий тиф. В той час уряд не мав достатньої кількості медперсоналу, не було медикаментів, не вистачало харчів, білизни, одягу. Треба було все здобувати з великими труднощами. Доктор Д. Одрина їздив

по шпиталях і допомагав організувати ліжка для хворих. 2 листопада він сам захворів на плямистий тиф, а 16 листопада помер. На пам'ятнику викарбовано: «Не жив, а палав. Не вмер, а згас». Похований на Польських фільварках у Кам'янці-Подільському [9;10].

Просування українсько-більшовицького фронту змусило Директорію 5 лютого 1919 р. евакуюватись з Києва. Штаб Київської медичної станиці вивезли окремим поїздом, разом з обслугою в 200 санітарних службовців та аптечним складом під керівництвом І. Лютого-Лютенка. Нестача медикаментів змусила уряд відправити певну кількість лікарів за кордон до існуючих при посольствах чи дипломатичних місцях медико-санітарних служб для оптимальної організації закупівлі ліків та обслуговування сотень тисяч полонених українців у таборах Німеччини, Італії, Австрії, Чехословаччини, Румунії [10;26].

За даними Г.В. Совачевої, до держав Західної Європи було відправлено 42 лікарі на чолі з доктором М. Холодним [22]. Здебільшого виїжджали туди лікарі з метою врятувати себе і свої сім'ї. Тому, коли в березні 1919 р. санітарний поїзд переїздив р. Збруч, медичний персонал УНР налічував 13 осіб, а вже в липні того ж року – 150. Інколи санітарні відділи в арміях, дивізіях, бригадах для лікування бійців використовували місцеву лікарську мережу або формували тимчасові лікувальні заклади у придатних приміщеннях, застосовували транспорт, засоби утримання. Це збільшило лікарську мережу до 350 тис. ліжок.

На території Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) медико-санітарна служба була зосереджена в м. Броди. Маючи тут відносний спокій, вона змогла реорганізуватись. Однак за повідомленням Г.В. Совачевої, до управи Червоного Хреста УНР обирали людей не за фаховим принципом, а за політичними поглядами, що негативно вплинуло на роботу медико-санітарної служби. На той час Галичина представляла лише автономну область УНР, управа Українського Червоного Хреста претендувала на медичне майно галицької держави, яке містилося в 14 санітарних вагонах. Однак військова ситуація, що склалася для Української Галицької Армії на українсько-польському фронті, не дала змоги поділитися відповідними запасами з братньою армією [17;22].

15 липня 1919 р. Галицька санітарна служба з сотнею людей з медичним спорядженням перейшла галицько-український кордон і долучилася до спільних збройних сил УНР. Під час переходу на Наддніпрянщину галичанам вдалось перевезти лише 60 возів медикаментів. Однак і там вони змогли налагодити їх закупівлю. Загалом місячний бюджет лікарні в Галичині становив 20–50 тис. крон, на Наддніпрянщині – 100–700 тис. грн. Значно відрізнялась заробітна плата лікарів Галичини та Наддніпрянщини. Лікарі Галицької армії отримували більше за своїх колег з Дієвої Армії УНР, через те що

ця армія була регулярною формацією (армія УНР мала лише три регулярні формації: Запорізький корпус, корпус Січових Стрільців та Волинський корпус, решта – повстанські частини) і триваліше перебувала на власній території, ніж армія Директорії [13;16;21].

Під час організації медико-санітарної служби її керівництво постійно відчувало брак кваліфікованого лікарського та санітарного персоналу. У деяких містах Галичини та Наддніпрянщини відкривались школи медичного персоналу, однак про підготовку кадрів збереглося обмаль відомостей. Загалом до лав Галицької армії було залучено близько 150 лікарів, на Наддніпрянщині їх кількість не перевищила 50 осіб. Різке зменшення кількості медиків пояснюється тим, що напередодні переходу за Збруч усі лікарі-євреї покинули службу в Галицькій армії. Досі не визначено кількість лікарів і військовиків, які померли під час служби. З'ясовано, що від лютого до травня 1919 р. на висипний тиф захворіли 34 лікарі, з них 14 – померло. Від тифу померло, зокрема, і 20 медсестер. На Наддніпрянщині померло 12 лікарів. Однак ці дані щодо кількості померлих лікарів є неповними [14;15;26].

Керівником військової санітарної служби Червоного Хреста в Україні був на той час доктор С.А. Верхрадський, який 1 липня 1919 р. змінив доктора В.Я. Совачева. У серпні 1919 р. медичну службу очолив А. Вязлов, який невдовзі помер від тифу. Його співробітник, міністр здоров'я Д. Одрина, як зазначалося вище, помер 16 листопада 1919 р. Місце Д. Одрини посів доктор К. Підбуцький.

Центром усієї медико-санітарної служби у 1919 р. став Кам'янець-Подільський. Тут містився головний шпиталь і Міністерство здоров'я. Працювали такі лікарі: А. Махулько, В. Робцевич, Б. Ціпко, Р. Різочка з Галичини та голова аптекарського відділу І. Лютий-Лютенко. В управі Українського Червоного Хреста урядували пані Вязлова та Совачева, які доглядали за хворими і пораненими у польових шпиталях. Галицькі лікарі та санітари були гордістю армії та всієї медичної служби УНР.

Наприкінці листопада 1919 р. голова медико-санітарної служби доктор К. Підбуцький залишив посаду, а його місце знову зайняв доктор В.Я. Совачев [12;22].

У безперервній боротьбі з московськими та польськими окупантами українські лікарі приділяли значну увагу медико-санітарному догляду за воїнами українських збройних сил. Тут варто детальніше згадати таких лікарів, як Олександр Дайн – полковник медичної служби УНР, Мартирій Галин, Василь Совачев, Володимир Прокопович та інші.

З приходом до влади П. Скоропадського М.А. Галина було призначено корпусним лікарем IV Київського корпусу (1850–1943 рр.). Водночас, йому доручено створити й очолити комісію з реорганізації Київського військового госпіталю в Український військово-медичний інсти-

тут. Проте коли до влади прийшла Директорія УНР, діяльність комісії була призупинена.

Після поразки українських визвольних змагань М. Галин, як їх активний учасник, був змушений залишити Україну. За допомогою О. Корчак-Чепурківського і під його головуванням редакційна комісія зі створення української термінології впорядкувала та підготувала до видання «Російсько-український медичний словник» М. Галина, який вийшов у світ у Києві в 1920 р. В еміграції Мартирій Андрійович продовжив роботу над удосконаленням словника. У 1926 р. за підтримки Союзу українських лікарів у Чехії був виданий його «Медичний латинсько-український словник» [18;22;27].

Про останні роки життя М. А. Галина відомо небагато. З 1920 р. він проживав на своїй батьківщині в Бесарабії (м. Аккерман). Брав активну участь у культурно-національній діяльності Південної Бесарабії, працював у товаристві «Просвіта». З 1933 р. був член-кореспондентом Українського лікарського товариства у Львові, публікувався у виданнях Українського наукового інституту в Берліні. Помер Мартирій Андрійович Галин у Бесарабії у 1943 р. на 82-му році життя.

Василь Якович Совачев (1876–1924 рр.) – український громадський діяч, військовий лікар, генерал-хорунжий Армії УНР. З 1893 р. був на військовій службі у російській армії. Закінчив військово-училище, медичний факультет Київського університету (1902 р.). З 1917 р. перебував на службі в Армії УНР. У січні 1919 р. Василь Совачев – начальник військово-санітарної служби Червоного Хреста, а з травня 1920 р. – інспектор санітарної управи Дієвої армії. З 1920 р. перебував у таборах інтернованих українських частин у Польщі. Після війни в Галичині – лікар вілли «Кедрова палата», збудованої на початку ХХ ст. як курорт і літня резиденція Митрополита Андрея Шептицького, яка розташовувалась біля урочища Підлютому, в селі Осмолода, Рожнятівського району Івано-Франківської області. Помер у містечку Сливки Рожнятівського району Івано-Франківської області [2;7;23].

Микола Павлович Нездійминога (1895–1963 рр.) – Доктор медицини. У розпалі Першої світової війни 1915 р. закінчив гімназію з найвищим відзначенням – золотою медаллю, вступив на медичний факультет Київського Університету св. Володимира. У 1917 р. вступив до бойової формації Українського студентського куреня в Києві, де не тільки виконував військовий обов'язок, але й служив помічником лікаря. Звернув на себе увагу керівника Санітарної управи Армії УНР (пізніше Головної управи Червоного Хреста) лікаря Василя Совачева, який рекомендував його до складу управи. Пізніше служив у Синьому полку III Залізної дивізії. З відходом Армії УНР у листопаді 1920 р. дістався до табору інтернованих вояків армії УНР у місті Вадовиці (Польща), звідки в 1922 р. нелегально прибув до Чехословаччини, щоб продовжити

перерване війною навчання. Вступив на медичний факультет Карлового університету в Празі, який успішно закінчив і у квітні 1929 р. отримав звання Доктора медицини.

За часів перебування у Празі брав участь у громадському житті численного там на той час українського студентства, був активним членом Українського комітету в Празі, а пізніше – і членом Спільки українських лікарів у Чехії, заснованої 10 грудня 1922 р. Лікарської практики набув у шпиталях Праги, будучи одночасно асистентом академічного професора доктора Івана Горбачевського при кафедрі хімії Українського вільного університету.

Під час Другої світової війни опинився в Баварії, в м. Інгольштадті, працював як табірний лікар для переміщених осіб. У 1949 р. виїхав до Нью-Йорка і працював у шпиталі Вікаршем, а потім у шпиталі Овю. Після складання фахових іспитів практикував спочатку в штаті Огайо, у шпиталі в Моллі Старк, у 1955 р. переїхав до Філадельфії і працював у шпиталі Кенсінгтон аж до смерті у 1963 р. Похований на православному цвинтарі в м. Бавнд-Брук, штат Нью-Джерсі, США [2;23].

Юрій Митрофанович Добриловський (7 січня 1891 р. – 11 липня 1955 р.) – полковник медичної служби Армії УНР. Закінчив медичний факультет Київського університету. З 30 грудня 1917 р. – молодший лікар полку ім. Сагайдачного військ Центральної Ради. З 23 січня 1918 р. – старший лікар того ж полку. З 9 лютого 1918 р. – старший лікар в Окремому Запорозькому загоні військ ЦР. Станом на 19 березня 1918 р. – головний лікар II Запорізького полку. З 31 грудня 1918 р. – старший лікар штабу Лівобережного фронту Армії УНР. З 27 січня 1919 р. – старший лікар Правобережного фронту Армії УНР. З 29 березня 1919 р. – старший лікар Окремого Запорізького куреня Дієвої Армії УНР. Станом на 12 червня 1919 р. – старший лікар 9-го стрілецького полку 3-ї дивізії Дієвої Армії УНР. Станом на 19 березня 1920 р. – помічник командира Військово-санітарної управи Військового міністерства УНР. З 3 червня 1920 р. – булавний старшина для доручень інспектора санітарної служби Армії УНР. З 28 вересня 1920 р. – начальник санітарної служби Армії УНР. У 1922 р. емігрував до Чехословаччини, де працював лікарем. У 1935–1940 рр. Юрій Митрофанович очолив Союз українських лікарів у Чехословаччині. Помер 11 липня 1955 р. у Празі, похований на Ольшанському цвинтарі [23;25].

Серед галицьких лікарів, які активно долучились до надання медичної допомоги хворим об'єднаних українських армій під час походу на Київ–Одесу, були: Андрій Бурачинський, Кость Тянячкевич, Тадей Яцик, Володимир Білозор, Микола Терлецький. Воєнним Хрестом нагороджені такі лікарі Дієвої армії УНР: Тиміш Олесіюк, Сократ Іваницький, Микола Стрижевський, Віра Блудимко-Матвієва, Михайло Васильченко,

Василь Пашницький, Іван Каліновський, Сергій Линиченко, Борис Горонескул [3;8;24].

Нестача високоосвіченої та національно свідомої інтелігенції в Україні часто змушувала лікарів працювати поза фахом, на дуже відповідальних постах у міністерствах інших галузей. Згадати хоча б таких постатей, як доктор Д. Одріна, який був водночас міністром здоров'я і прем'єром уряду, доктор Іван Лип – міністром віросповідань і головою Ради республіки, Євмен Лукасевич – головою дипломатичної місії в Швейцарії, Модест Левицький – послом у Греції, Борис Матюшенко – членом комісії мирної конференції в Парижі.

Висновки

Тяжкі обставини революційної доби знезацька охопили українське суспільство. Зокрема, інтелігенція була невідповідною до війни за державність, що, своєю чергою, негативно позначилося на формуванні адміністративного апарату влади. Медичні кадри часів

царської імперії неохоче йшли на службу до молодій українській державі. Центральна рада недостатньо приділяла уваги формуванню власної армії, а відтак – її медичному забезпеченню. Директорія УНР частково користувалася медичними службами гетьмана П. Скоропадського. Основні зусилля урядів УНР в 1918–1920 рр. були спрямовані на вдосконалення системи з надання медичної допомоги армії в умовах постійних військових дій. Певним досягненням було те, що медичні служби УНР все ж організували постачання необхідних для подолання епідемії тифу медикаментів з європейських країн. Чимало лікарів ЦР та Директорії УНР віддали життя задля підтримки боєздатності Української армії.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на вивчення проблеми становлення і формування національних медичних служб України в період української революції 1917–1922 рр. на основі недосліджених архівних даних.

Список літератури

1. *Бережинський В.* Військова організація основних українських державних формувань / В. Бережинський. – К., 1995. – Ч. 3. – 39 с.
2. *Білозор В.* Причинки до історії епідемії на шляху Української Галицької армії (липень 1919 – лютий 1920 р.) / В. Білозор // Лікарський Вістник. – Львів, 1920. – С. 73–75.
3. *Бородієвич Є.* В чотирикутнику смерті. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (із воєнного записника 3-ї бригади) / Є. Бородієвич. – Київ–Львів, 1921. – С. 86.
4. *Вісник українського війська.* – Кам'янець-Подільський, 1919. – С. 144.
5. *Гайдучок С.* Слідом санітарної служби в 4 Золочівській бригаді / С. Гайдучок // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1930. – Ч. 3. – С. 16.
6. *Гай-Нижник П.* УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.) / П. Гай-Нижник. – К.: Цифра-друк, 2010. – 304 с.
7. *Ганіткевич Я.* Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи / Я. Ганіткевич. – Львів, 2002. – С. 250–259.
8. *Демчук В.* Санітарна місія для побороення пошестей на Україні / В. Демчук // Лікарський збірник. – Львів, 1939. – С. 32–45.
9. *Зозуля Я.* Облога Києва. Відступ українських армій на Волинь та організація санітарної служби / Я. Зозуля // За державність. – 1964. – № 11. – С. 43.
10. *Мазепа І.* Україна в огні і в революції / І. Мазепа. – Прага, 1943. – Т. 2. – С. 36.
11. *Криштопа Б.* Органи управління та керівництво охороною здоров'я в період української державності / Б. Криштопа // Агапіт – Журн. – 2000. – № 12. – С. 24–27.
12. *Ковальчук М.* Дислокаційна відомість і бойовий розпис Дієвої армії військ УНР станом на 16 серпня 1919 р. / М. Ковальчук // Військово-історичний альманах. – К., 2010. – Ч. 2. – С. 125–142.
13. *Клодницький В.* Моя служба в Українській Галицькій армії на території Східної України / В. Клодницький // За державність. Матеріали до історії війська українського. Збірник XI. – Торонто, 1966. – С. 73–91.
14. *Лазурко О.* Дещо із санітарних відносин УГА. (Спомини) / О. Лазурко // Український Скиталець. – Відень, 1923. – Ч. 5. – С. 31–36.
15. *Левицький О.* Галицька армія на Великій Україні (спомини з часу від липня до грудня 1919). – Відень, 1921. – 194 с.
16. *Кривокульський В.* Санітарна частина УГА / В. Кривокульський // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1938. – Ч. 2. – С. 15–16.

17. Назарук О. Рік на Великій Україні / О. Назарук // Конспект споминів з української революції. — Відень : Укр. прапор, 1921. — С. 344.
18. Осінчук Р. Державна організація охорони здоров'я УНР / Р. Осінчук // Українські лікарі. — Чикаго, 1968. — С. 279–283.
19. Олексійчук М. Війна і мир, час у дзеркалі військово-лікарської експертизи / М. Олексійчук. — Одеса, 2009. — 276 с.
20. Одрина О. Лікарський вісник. — 1964. — Ч. 1 (32). — С. 56–57.
21. Рутар В.Є. Організація тилового забезпечення Галицької армії у 1918–1919 рр. / В. Є. Рутар. — Львів, 2001. — 400 с.
22. Трембіцький В. Лікарський світ за Директорії УНР / В. Трембіцький // Вісті комбатанта. — 1974. — № 1. — С. 18–21.
23. Тинченко Я. Офіцерський корпус армії УНР / Я. Тинченко. — К., Темпора, 2007. — 536 с.
24. Сапіга О. Матеріальне забезпечення медичних служб Української Галицької армії у 1918 – 1920 рр. / О. Сапіга // Історичні пам'ятки Галичини: мат. п'ятої наук. краєзнавчої конф. (Львів, 12 листопада 2010 р.) — Львів, 2011. — С. 162–168.
25. Сапіга О. Організація військових госпіталів Української Галицької армії та їх матеріальне забезпечення (1918–1920 рр.) / О. Сапіга // Історичні пам'ятки Галичини: мат. п'ятої наук. краєзнавчої конф. (Львів, 20 грудня 2010 р.) — Львів, 2011. — С. 170–178.
26. Ціборовський О. М. На варті здоров'я: Історія становлення соціальної медицини і охорони громадського здоров'я в Україні / О. М. Ціборовський. — К., 2010. — С. 239–260.
27. Цьокан І. Від Денікіна до більшовиків. Фрагмент споминів з Радянської України / І. Цьокан. — Відень : Укр. прапор, 1921. — 20 с.

Дата надходження рукопису до редакції: 07.02.2013 р.

Из истории организации медико-санитарной службы Украинской Народной Республики

Р.О. Пиняжко, О.В. Любинец (Львов)

Освещена проблематика формирования медико-санитарного аппарата Украинской Народной Республики во времена Центральной Рады и Директории. На основании проведенного анализа литературы показаны особенности организации и функционирования медицинской помощи армии в период боевых действий. Отмечены достижения и проблемы украинских правительств в оказании медицинской поддержки армии, в частности, в налаживании закупки и поставки медикаментов из-за границы.

Ключевые слова: медико-санитарная служба, Украинская Народная Республика.

From the history of medical and sanitary service of the Ukrainian National Republic

R.O. Pinyazhko, O.V. Lyubinets (Lviv)

The problems of formation of medical and sanitary apparatus of the Ukrainian National Republic during the Central Council and the Directorate are shown. Based on the analysis of literature, it is shown the features of the organization and functioning of the health care in army during the war time. Achievements and problems of the Ukrainian governments in provide of army medical support, in particularly of establishing procurement and supply of medicines from abroad are noted.

Key words: medical and sanitary apparatus, Ukrainian National Republic.